

Sắc gốm Việt Nam

Xuất hiện ở Việt Nam đã hàng ngàn năm nay, gốm được người ta đã tìm thấy trong nhiều di chỉ văn hoá như Hoà Bình, Bắc Sơn, Hạ Long cho đến hậu kỳ đồ đá mới Phùng Nguyên, Đồng Đậu, Gò Mun... Nhiều năm qua, Việt Nam được thế giới biết đến như một đất nước có một nền văn hoá độc đáo, đa dạng và không thể không nhắc tới gốm với những đóng góp về phương diện loại hình nghệ thuật dân gian đặc sắc. Trước kia trên thế giới nói đến gốm là người ta nghĩ ngay đến gốm Trung Quốc. Nhưng bằng những phát hiện về gốm trên mảnh đất Việt Nam từ trước tới nay, người Việt Nam có thể tự hào rằng gốm Việt Nam cũng không thua gì gốm Trung Quốc về giá trị niên đại và giá trị nghệ thuật. Gốm men ngọc Việt Nam được so sánh với gốm Long Xuyên thời Tống ở Trung Quốc. Gốm hoa nâu với dáng to, dày và thô, có lớp men trắng ngà hoặc vàng nhạt.

Gốm rất gần gũi với con người, từ xa xưa người ta đã coi đó là thứ đồ dùng hàng ngày lại đồng thời là thứ đồ có giá trị hay dùng để trang trí... Chúng ta có thể bắt gặp gốm ở bất kỳ đâu từ chốn cung đình lộng lẫy đến mỗi ngôi nhà dân dã. Có lẽ rất ít thứ vật dụng nào lại chiếm được vị trí quan trọng như gốm, người ta dùng gốm làm vật dụng trong gia đình. Những chum, vại, chậu, bình... đối với người dân thường thì họ dùng để chứa nước, trồng cây, muối dưa cà. Còn đối với vua chúa hay hàng quan lại trong triều thì gốm làm công phu hơn rất nhiều và ngoài những tác dụng vốn có, gốm ở đây dưới bàn tay tài hoa của người thợ biến thành những thứ đồ trang trí quý giá. Với bàn tay khối óc, con mắt nghệ thuật tinh tế cộng với sự nỗ lực, người thợ tạo nên những tác phẩm nghệ thuật bằng gốm thể

hiện được những tinh hoa văn hoá dân tộc từ bao đời truyền lại và hơn thế thổi vào gốm cái hồn riêng sống động. Và đó chính là giá trị đích thực khi chúng ta thưởng lãm một tác phẩm gốm.

54 dân tộc anh em quần tụ với nhau tạo thành một dân tộc Việt Nam vững chắc, đó là nơi tập trung của nhiều vùng miền văn hoá khác nhau vô cùng sống động. Gốm Việt Nam nói chung cũng vậy, tuy nhiên với mỗi trung tâm làm gốm thì những sản phẩm gốm lại mang những giá trị khác nhau đặc trưng cho văn hoá của mỗi vùng đất sản sinh ra gốm. Nghề gốm ở Việt Nam trải khắp trên mọi miền đất nước, những cái tên như: Bát Tràng (Hà Nội); Thổ Hà, Phù Lãng (Bắc Ninh); Hương Canh (Vĩnh Phú); Quế Quyền (Hà Nam Ninh); Chum Thanh (Thanh Hoá)... từ đó hình thành nên những trung tâm gốm sứ phát triển hưng thịnh.. Điều đáng nói là cùng với thời gian nghề gốm ở những trung tâm này không hề bị mai một mà ngày càng phát triển hưng thịnh hơn. Một đặc điểm rõ nét của nghề gốm là đều phát triển dọc triền sông, bởi lẽ ngoài việc tiện đường chuyên chở, đất sét dọc các triền sông là loại nguyên liệu quý để sản xuất gốm.

Gốm Bò Bát (Thanh Hoá)

Nơi đây chuyên chế tác những sản phẩm gốm mang nét đặc trưng là sắc trắng. Có thể coi Bò Bát là một trong những cái nôi của nghề gốm, chưa rõ là nghề làm gốm đến mảnh đất này thực sự từ bao giờ, chỉ biết rằng ngay từ khi làm nghề này những nghệ nhân nơi đây đã biết dựng nên bầu lò, thân lò và thiết lập cả hệ thống ống khói cho mỗi lò gốm của mình để rồi sau đó và cho đến tận ngày nay những nghệ nhân làm gốm vẫn tiếp tục duy trì và sáng tạo trên những kiểu lò như thế.

Gốm Bát Tràng (Hà Nội)

Bát Tràng là một làng cổ nằm bên sông Hồng nổi tiếng với những sản phẩm gốm từ bao đời nay. Tương truyền, sở dĩ làng có nghề này là vì gần 6 thế kỷ trước có một nghệ nhân từ làng Bò Bát (Thanh Hoá) đã đến nơi đây hành nghề, dựng nghiệp rồi truyền lại nghề gốm bàn xoay cho dân làng (gọi là gốm bàn xoay vì các nghệ nhân vùng này phải nặn, chuốt gốm trên một cái mâm luôn được đạp cho quay tròn). Câu chuyện đó đã có từ 500 năm nay. Ghi chép trong những thư tịch cổ từ thế kỷ 15 đã cho thấy gốm Bát Tràng vào thời này đã được xếp vào hàng những sản vật quý cùng với lụa là, gấm vóc, châu ngọc.

Không chỉ có những sản phẩm gốm có giá trị, đa hình, đa sắc, ở Bát Tràng ta còn có thể tìm thấy gốm mộc, gốm thô mang một vẻ đẹp tao nhã và vô cùng giản dị. Gốm Bát Tràng đẹp cả cốt, dáng, nét và men. Tương truyền rằng, ban

đầu các nghệ nhân nơi đây làm đồ gốm trắng sau này mới chuyển sang làm đồ đàn. Gốm là loại gốm xương đỏ, miệng loe, mỏng và thấp, người thợ phải làm xương gốm bằng đất đỏ rồi mới lót một lượt đất trắng mỏng ra ngoài, quy trình này làm cho xương và da gốm mỏng, do vậy mới gọi là đồ đàn. Ngoài bát đĩa, ấm chén và những đồ thông dụng trong đời sống hàng ngày, nghệ nhân Bát Tràng còn làm ra những sản phẩm có giá trị như: độc bình, lư, đỉnh, đèn thờ, con giống... với hai loại men truyền thống là men ngọc, men rạn.

Gốm Thổ Hà, Phù Lãng (Bắc Ninh)

Nằm ven sông Cầu, làng gốm Phù Lãng chuyên làm gốm dùng cho sinh hoạt hàng ngày như: ấm, vò, lọ, vại, chum. Nổi tiếng nhất là sản phẩm chum đại, có lẽ do thói quen, nếp sống của những người dân nơi đây và những vùng lân cận mà vùng này chỉ chuyên làm những vật dụng như vậy. Sau này cả hai làng Thổ Hà và Phù Lãng mới làm thêm gốm để phục vụ cho các công trình kiến trúc với những gạch lá, gạch thât, gạch lục, gạch vuông vừa phẳng vừa đều vừa thấm nước mà không hề rục rở.

Gốm Đồng Nai (còn gọi là gốm Biên Hoà)

Khác với gốm của Bát Tràng, Thổ Hà, Phù Lãng... gốm Đồng Nai có đặc điểm riêng vô cùng độc đáo là men gốc của gốm nơi đây có đủ các màu: xanh, đỏ, tím, vàng trên nền màu rục rở. Chỉ mới phát triển thực sự vào đầu thế kỷ 20, nhưng gốm Đồng Nai vẫn có nhiều giá trị đóng góp cho nghề gốm nói chung của Việt Nam. Thiên nhiên nơi đây thật hào phóng khi ban cho mảnh đất này một thứ đất đủ để làm cho đồ gốm Đồng Nai xốp và nhẹ hơn gốm Bát Tràng, đó là thể mạnh riêng chỉ nơi đây mới có. "Sinh sau đẻ muộn", gốm Đồng Nai có điều kiện thu thập và lai tạp nhiều loại hình hoa văn trang trí khác nhau chính vì thế đã hình thành nên nhiều phong cách khác nhau, đúc kết từ tinh hoa văn hiến từ bao đời của mọi miền đất nước. Tuy nhiên vẫn có một điểm nổi bật để nhận biết gốm Đồng Nai đó là thứ men trắng với chi tiết hoa văn rục rở, dùng men xanh làm nền, cho dù mỗi một lò gốm ở đây đều có một sản phẩm riêng theo sở trường của mỗi nghệ nhân đồng thời là chủ lò gốm. Đó là thói quen, là nếp làm việc đã có từ bao đời nay của những người chuyên làm gốm.

Gốm đất Việt thật không hổ với câu: "Nhất dáng nhì men". Giá trị của dáng, men gốm Việt còn được tôn lên bởi những đường nét trang trí độc đáo tinh xảo. Nếu có dịp nào đó đặt chân lên một làng gốm bất kỳ của đất nước, bạn sẽ không khỏi bị thu hút bởi những sản phẩm gốm đẹp nhẹ nhàng, huyền bí và có sức cuốn hút. Hiện nay, trong khi gốm Trung Quốc, Hàn Quốc và của một số nước khác đang xâm nhập vào thị trường trong nước và cạnh tranh với gốm Việt Nam trên thị trường nước ngoài, nhưng gốm Việt vẫn giữ được nét riêng đặc sắc của mình, vẫn có được chỗ đứng riêng. Bên cạnh một số làng gốm đang dần bị thương mại hoá, vẫn còn rất nhiều trung tâm làm gốm luôn vượt qua khó khăn, sản xuất và phát triển hàng ngày hàng giờ, gửi tình cảm của người thợ, gửi hồn của đất vào từng sản phẩm gốm và đem gốm đến với mọi miền đất nước và đến với bạn bè trên khắp thế giới, .